

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA
FRANSIZ EDEBİYATINDAN İZLER**

*Bahattin ŞEKER**

*Mithat DURMUŞ***

ÖZET

Dini okullar ve laik okullar arasındaki çatışmayı konu alan Zola'nın **Gerçek (Vérité)** ve Reşat Nuri Güntekin'in **Yeşil Gece** romanları arasındaki benzerlik birçok eleştirmence dile getirilmiştir. Ancak, bu benzerliğin, yazarların dönemlerdeki benzer sorunlardan kaynaklandığı üzerinde pek durulmaz Yeşil Gece'nin esin kaynağı olarak Gerçek'i göstermekte, bazıları da ideolojik bir roman olduğu gerekçesiyle eleştirmektedir. Evrensel bir gerçek olan dinsel istismar ve taassup, hangi toplumda ortaya çıkarsa çıksın, birbiriyle benzer özellikler taşımaktadır. Yeşil Gece, işlediği konu ve roman kişileri açısından Gerçek'e benzese de, bu benzerliğin evrensel niteliktedir. Evrensel olan benzerlikler de ortak duyarlılıktan kaynaklanmaktadır. Bu açıdan, Güntekin'in romanıyla ilgili sözleri ve tarihsel gerçekler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu benzerliğin ortak duyarlılıktan kaynaklandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Gece, Gerçek, Ortak Duyarlılık, E. Zola, R. N. Güntekin

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

** Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mithat.durmus@gmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

EVIDENCES OF FRENCH LITERATURE IN THE NOVELS OF REŞAT NURİ GÜNTEKİN

ABSTRACT

The similarities between Zola's *Vérité (Gerçek)* and Reşat Nuri Güntekin's *Yeşil Gece*, which depict the conflicts between religious and secular schools, have been noted by many critics. However, while most critics failed to see the similarity of social problems existing in the periods in which the authors lived as the source of the similarities between the two novels, some critics even point to *Gerçek* as the source of inspiration for *Yeşil Gece*. Abuse of religion and religious orthodoxy display universal patterns. Even though *Yeşil Gece* resembles *Gerçek* in terms of subject matter and characters, these resemblances are of universal quality. The source of these universal resemblances is common sensibility. Therefore, when Güntekin's statements about his novel and historical facts are considered, it is seen that the similarities stem from common sensibility.

Key Words: Yeşil Gece, Vérité, Common Sensibility, Zola, Güntekin

Tanzimat dönemi ile birlikte özellikle Fransız edebiyatından pek çok yabancı edebi eserin edebiyat dünyamıza çeviri yoluyla giriş yaptığı, önceleri belli bir sistemden yoksun olan bu çeviri çalışmalarının zamanla sistemli bir şekilde devam ettiği yadsınamaz bir gerçektir.

Avrupa Edebiyatı ve romanı, yine bu dönemde *ileri uygarlığın işareti*¹ olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de, birçok kurumsal alandaki batılılaşma adına yapılan yapılmalarda olduğu gibi roman alanında, Avrupa, özellikle de Fransa ve Fransız sanatının izlerini görmek mümkündür. Zira yapılan ilk çevirilere baktığı-

¹ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, İletişim Yay.* İstanbul 1991, s. 9

mızda söz konusu eserlerin Fransız yazarlara ait olduğu görülmektedir. Söz konusu eserlerin, uygar olmak için batılı olmak gerekir, batılı olmak için de batılı gibi yaşamak gerekir düşüncesinden hareketle giyim tarzından, yemek alışkanlıklarına ve hatta bahçe düzenlemelerine kadar Batı'ya ayak uydurma çabası içindeki eğitilmiş ve elit tabaka mensubu insanlara hitap ettiği görülmektedir. Bu nedenle de Türk romanının doğuşunda toplumsal koşullardan daha ziyade Batılılaşmanın etkin bir rol oynadığı hemen her edebiyat tarihçisi tarafından ifade edilmiştir. Çünkü romanı Anadolu'nun ücra köşesinde yaşayan birisi değil uygar olmanın en kestirme yolunu arayan zengin ve eğitilmiş insanlar okumaktadır. Zaten söz konusu tercüme romanlara ve hatta yazılan ilk romanlara bakıldığında Anadolu'nun havasından uzak belli bir tabakayı konu alan ve yine aynı tabakaya hitap eden romanlar görülmektedir. Bununla birlikte, o dönemlerdeki okuryazarlık oranını göz önünde bulundurduğumuzu ve söz konusu romanların konusunun ve okur kitlesinin ilgi alanının bu konular olabileceğini göz ardı etmediğimizi, bu nedenle de yukarıdaki ifadelerimizin eleştirel değil daha önceleri yapılmış tespitler olduğunu belirtmek istiyoruz.

Tercüme, uyarlama ve taklit etme sürecinin ardından yazarlarımızın kendilerine özgü teknikleri kullanmaya başlamaları, Anadolu insanını ve sorunlarını anlatan eserler ortaya koymaları, başta roman olmak üzere edebi eserleri batılılaşma aracı olmaktan çıkarmıştır. Böylece, roman, her ne kadar Batı kökenli olsa da Anadolu insanının diline ve ruhuna uygun bir tarzda toplumsal sorunları dile getiren bir araç haline dönüşmüştür. Yazımızda kaç yazarımızın romanı toplumun sesi haline getirmeyi başardığını ele almayacağız ancak, bunu başaranlardan birisi, hatta ilki olarak değerlendirebileceğimiz bir yazarın, Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* ve *Bir Kadın Düşmanı* romanlarındaki Fransız edebiyatından kalan bazı izleri ortaya koymaya çalışacağız. Bu çerçevede, Fransız ve Dünya edebiyatının büyük yazarlarından Emile Zola'nın (*Vérité*) *Gerçek* adlı romanı ile Güntekin'in *Yeşil Gece*'sini, Honoré de Balzac'ın (*Mémoires de deux jeunes mariées*) *İki yeni Gelinin Anıları* adlı romanı ile yine Güntekin'in *Bir Kadın Düşmanı* romanını karşılaştırmalı edebiyat çerçevesinde incelemeye çalışacağız. Ancak, incelememizde bize yardımcı olacağı düşüncesiyle Reşat Nuri

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Güntekin'in Fransızca ve Fransız edebiyatıyla olan ilişkisine kısaca değinmemizin yerinde olacağı kanısındayız.

İzmir Frère'ler okulunda ve Galatasaray Sultanisi'nde eğitim görmüş, Bursa Lisesinde Fransızca öğretmenliği, Paris Kültür Ataşeliği yapmış olan Reşat Nuri Güntekin, babasının Doğu ve Batı klasikleri ile felsefe kitaplarından oluşan zengin kütüphanesinde yetiştiğinden bahseder.² Bir başka kaynakta Fransızcada okuduğu ilk romancının Emile Zola olduğunu ifade ederken, okuma alışkanlığı hakkında bize ışık tutan şu sözleri ekler: "*Benim bir huyum vardır; hâlâ bugün bile bir romancıya tutulduğum zaman her şeyi bırakır, yalnızca onu okurum... bütün koleksiyonunu tamamlayıncaya kadar*"³ Bir yazarın "bütün koleksiyonunu" okuyacak kadar tutku sahibi Reşat Nuri'nin, özellikle Zola ve Balzac gibi dünya yazarlarının eserlerinin en azından büyük bir bölümünü okumuş olduğu kanısındayız.

Ayrıca, bazı gazetecilerin, yazarların ve eşinin Reşat Nuri ile ilgili anlattıkları bizim kanımızı desteklemektedir.

Reşat Nuri günlük dilde de Fransızca sözcükleri sıkça kullanmaktadır. Kendisiyle yapılan bir röportajda çeviri yapmadaki becerisini ve romanlarını nasıl yazdığını anlatırken kullandığı kelimeler dikkat çekiyor:

"... Bazı kısımlarını **tailles** (kesmek, biçmek) ederim, atarım, çıkarırım. Vakaları **retuş** ederim. Tipleri **develope** ederim... Fakat eser henüz **definitif** olmamıştır..." "...Benim için tercüme ve alelumum yazıdan daha kolay bir şey olamaz."⁴

Gazeteci Sermet Sami Uysal ile Reşat Nuri'nin eşi Hadiye Hanım arasında geçen konuşmada Sami Uysal'ın:

"Eşiniz çok kitap okur mu, bilhassa kimleri okur?" sorusuna

Hadiye Hanım'ın:

² ...Reşat Nuri Güntekin'le Bir Konuşma, Varlık, S. 387, 1 Ekim 1952

³ Mustafa Baydar, Reşat Nuri Güntekin Anlatıyor, Varlık, S. 416, 1 Mart 1955

⁴ Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri**, İstanbul 1957, s. 13-14

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

"Bütün hayatı okuyup yazmakla geçti. Bilhassa Fransız edebiyatı ile çok alakası vardır."⁵ cevabı Reşat Nuri'nin Fransız edebiyatıyla ilişkisine dair son alıntımız olsun.

Bu kısa hatırlatmanın ardından ilk olarak Reşat Nuri'nin Fransız edebiyatından okuduğu ilk yazar olan Emile Zola'nın *Vérité* (*Gerçek*) romanıyla *Yeşil Gece*'yi ele alalım.

Yeşil Gece'nin Gerçekliği

Türk okuyucusunun 16 Şubat 1885 yılında Mecmu-ı Ebuzziya dergisinde yayınlanan bir yazı sayesinde tanıştığı⁶ ve Reşat Nuri Güntekin'in "*Fransız Edebiyatında okuduğum ilk romancıdır*"⁷ dediği Emile Zola, romanlarında, ele aldığı 19 yüzyıl Fransa'sının sosyal olaylarını, çağının düşünce sistemini, çelişkilerini ve saplantı halini alan dogmaların toplum üzerindeki etkisini dile getirmektedir.

Zola'nın 1903 yılında yayınlanan ve Dreyfus davasının edebiyata aktarımı olarak değerlendirebileceğimiz *Gerçek* (*Vérité*) romanını 1929 yılında "Hakikat" başlığıyla Türkçe'ye çeviren Reşat Nuri Güntekin *Yeşil Gece* romanını 1928 yılında yazmıştır. Zola *Gerçek*'in devamı niteliğinde *Justice* (*Adalet*) başlığıyla yeni bir roman yazmaya başlamış ama tamamlayamadan ölmüştür. *Yeşil Gece*'nin devamı niteliğinde *Gecenin Sonu* başlıklı bir roman yazmayı düşünen Reşat Nuri Güntekin de romanı henüz taslak halindeyken ölmüştür.

Mektep ve medrese çatışmasını konu alan *Yeşil Gece*, eski ve yeni rejimin sembolleri konumundaki kurumları konu edinmesi nedeniyle kimilerince ideolojik bir roman olarak değerlendirilmiştir. Zira 1928 yılına, yani "*Yeşil Gece*"ye kadar, Reşat Nuri'nin romanlarında maceranın ve duygusallığın ön planda olduğu bilinmektedir. Ancak, bu ilk dönem romanlarında bile, yeni kurul-

⁵ Age, s. 10

⁶ İnci Enginün- Zeynep Kerman, Türkçe'de Zola Tercümeleleri ve Emile Zola Hakkında Yazılar Bibliyografyası 1885-1973, *İst. Üniv. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. XXII, İstanbul 1977, s. 243-265

⁷ Mustafa Baydar, Reşat Nuri Güntekin Anlatıyor, *Varlık*, S. 416, 1 Mart 1955

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

makta olan devletin toplumsal sorunlarını gerçekçi bir bakış açısıyla gözlemleyen Güntekin'in, ikinci dönem romanlarında bozulan insani ilişkileri ve moral değerleri ele aldığı görülmektedir.

Ele alacağımız her iki roman arasındaki benzerliklere birçok yazar ve eleştirmen dikkat çekse de, biz öncelikle Güntekin'in sözlerinden hareketle bu benzerliğin nedenlerini sunmaya çalışacağız. Güntekin, *Yeşil Gece* romanının *Gerçek'e* benzerliğini

“Dreyfus davasına filen karışmış olan Zola, o vakit Fransa'nın altını üstüne getirmiş olan bu davanın heyecanı içinde bir nevi idealist polemik romanı yazmıştır. Ben Yeşil Gece' de sadece itikadını, onunla beraber ebedi hayat ümidini, uzun ve acı savaşımlardan sonra kaybeden, kendi ölümlülüğüne milletin ölümsüzlüğü fikrinde bir teselli arayan bir insanın romanını yazmak istiyordum. Atatürk inkılabı ve laik öğretim zamanına rastladı. Bu da uyardığı heyecan bakımından, kendi Dreyfus meselemiz gibi bir şeydi. Aynı zamanda mektep hocasıydım. Karanlık bir taassup ve hoşgörüsüzlük muhittinde, her şey olduğu gibi kendi halinde dururken bir kanun ile tedrisatın nasıl yapılacağına akıl erdiremedim. 'Ya o demirden fakat aynı zamanda da hepimizin biçare etinden kemiğinden elin baskısı bir gün ortadan kalkarsa' diye düşündüm. İnkılâp için dua eden, nutuk söyleyen çehrelerden birçoklarının mazlum, tatlı maskeleri arkasından çıkacak maskeleri düşündüm. O heyecan beni bir çeşit polemik romanı yazmaya, daha doğrusu romanımı o tarafa sürüklemeye sevk etti. Yani roman sanatı bakımından bunu bir ikilik, bir kusur gibi görmek lazımdır.”⁸

sözleriyle açıklar.

Reşat Nuri Güntekin'in bu kaygısına karşın Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından son yirmi yılın en iyi romanı olarak değerlendirilmesi, Orhan Hançerlioğlu'nun *“Türk edebiyatında Zola'nın Ha-*

⁸ Age

kikat'ına denk bir kitapla karşılaşmak beni heyecanlandırmıştır"⁹ ifadesi ve yazımızda ismini belirtmediğimiz birçok eleştirmen ve yazarın aynı görüşleri ifade etmeleri kanımızca *Yeşil Gece*'nin genel görüş olarak roman sanatı bakımından kusurlu değerlendirilmediğini göstermektedir.

Yeşil Gece, bu övgülere rağmen, belli bir görüşün savunuculuğunu yaptığı iddiasıyla eleştirilere de maruz kalmıştır. Oysa ki Güntekin, böyle bir yola başvurmasının nedenini o günkü toplumsal gerçekler çerçevesinde haklı gerekçelere dayandırarak açıklamıştır. Gerçekçi bir yazar olan Güntekin'in bu tavrını eleştirmek, kanımızca tarihsel gerçeklerin edebiyat ve yazar üzerindeki etkisini göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Oysa ki her eser, ait olduğu toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gerçeklikleriyle yoğrulur.

Gerçek ve *Yeşil Gece* romanları da belli dönemlerdeki toplumsal sorunları dile getiren bir anlatıya sahiptir. Bu nedenle, romanlar arasındaki bağıntıları tarihsel yani gerçekçi temele oturtabilmek için romanların hangi dönemde kaleme alındıklarını, hangi dönemleri ele aldıklarını, işlenen konuların her iki yazar tarafından nasıl ve ne zaman dile getirildiğini bulmaya çalışacağız. Böylelikle, romanlar arasındaki bağıntıları tarihsel gerçeklikler ışığında da ortaya koymaya çalışacağız.

Romanlarında sosyal ve tarihsel gerçeklikleri esas alan Zola'nın, İkinci Cumhuriyet Dönemini (1852-1870) sorguladığı *Gerçek* romanında ele aldığı sorunlar ve olaylar, tarihsel cetvelde 19. yy'ın ortalarında gerçekleşmiş ancak söz konusu bu sorunlar ve olaylar Fransa'nın bu dönemden önceki yıllarında kurgusal bir biçimde yeniden canlandırılmıştır.

Zola, bu dönemde yaşananlardan hareketle, *Gerçek* başlıklı romanında dört kuşağı içine alan kurgusal bir zaman diliminde, kurguladığı ideal toplumu çeşitli yönleriyle çizmeye çalışmaktadır. Söz konusu romanın aslında, Fransız tarihinde "l'Affaire Dreyfus" / "Dreyfus Davası" olarak bilinen ve Alfred Dreyfus adındaki Yahudi asıllı bir subayın suçsuz yere yargılanma sürecindeki haksız-

⁹ Alemdar Yalçın, *Sosyal ve Siyasal Gelişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, Günce Yayınları, Ankara 1998, s. 142.

lıkları konu aldığı bilinmektedir. Fransız siyasi tarihine damgasını vuran bu yargılama sürecinde, tavrıyla adeta adalet arama savaşının sembolü haline gelen Zola, davayla ilgili olarak l'Aurore gazetesinde 13 Ocak 1898 tarihinde yayınlanan "J'accuse" (Suçluyorum) başlıklı mektubuyla Fransa'da ve hatta Avrupa'da büyük bir yankı uyandırmıştır.

Zola, romanında Dreyfus Davasına benzer bir olay örgüsü oluşturarak söz konusu mahkûmiyetin haksızlığını, Kilisenin yargı ve halk üzerindeki baskısını korkusuzca eleştirmiştir. Bu çerçevede hemen hemen bütün toplumsal katmanları ele almış, yanlışlıkları, iki yüzlülükleri, oportünizmi, adam kayırmayı, antisemitizmi ve tabuları cesurca eleştirmiş ama özellikle de kilisenin eğitim alanındaki hâkimiyetine dikkat çekmiştir. Bu nedenle *Gerçek* romanına, olay örgüsü ve işlediği temalar açısından, Dreyfus Davası'nın romanıdır diyebiliriz.

Yeşil Gece'deki olayların geçtiği tarihsel düzlem dikkate alındığında Reşat Nuri'nin de Zola gibi tarihsel gerçekliklere sadık kaldığı görülür. Bununla birlikte romanda değinilen sorunların Cumhuriyet dönemi inkılâp hareketleriyle ilgili olduğu ancak, Cumhuriyet öncesi zaman dilimine yerleştirildiği görülmektedir. Bu konuda Birol Emil şunları söylemektedir:

*"Saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı, hilafetin lağvı, tekkelerin, medreselerin, türbe ve zaviyelerin kapatılması: laiklik, kıyafet ve şapka inkılâbı, harf ve dil inkılâbı, tevhid-i tedrisat kanunu, kadın hakları gibi Türkiye Cumhuriyetini yaratan, Türk cemiyetine yeni bir rejim, zihniyet ve yaşama şekli getiren hareketler, romanda başkahraman Ali Şahin'in mücadelesini yaptığı fikirler ve meselelerdir. Romanın esasını ve yapısını teşkil eden bu mücadele din ile müspet ilim, daha doğrusu dini görüşün hakim olduğu eski zihniyet ile müspet ilim ve laik görüşe dayanan yeni zihniyet arasındaki çatışmadan doğar."*¹⁰

¹⁰ Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984, s. 313-314.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Birol Emil'in ifadelerini Ali Şahin Efendinin Zeynel Hocaya söylediği (kanımızca şapka inkılâbını işaret eden) şu sözler doğ- rular niteliktedir: “Anadolu’dan *sarıkla* geldim, *fesle* gidiyorum, bir zaman belki *şapkayla* dönerim ama sen göremezsin.”¹¹ Bu ifadedeki sarık, fes ve şapkanın sıralanışı aynı zamanda kıyafet açısından Türkiye’nin gelişim sürecindeki gerçekleri dile getirmesi açısından önemlidir.

Birol Emil'in bahsettiği yeniliklerin Cumhuriyet devrine ait olmasına rağmen Reşat Güntekin, olay örgüsünü (aşağıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere) II. Abdülhamid iktidarının son yıllarında gerçekleşen tarihi ve sosyal olaylar üzerinde oluşturmuştur. Söz konusu yeniliklerin o zamanlarda bile ne kadar gerekli olduğunu göstermeye çalışan yazar aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin yaptığı yeniliklerin haklılığını doğrulamaya çalışır:

“...birkaç sene sonra meşrutiyet inkılâbı olunca medresedeki en uyusuk bir ebleh arkadaşları kadar bile heyecan göstermedi. Hele Otuz Bir Mart isyanına büsbütün lakayt kaldı...”¹²

“Meşrutiyetin ilk senesiydi. Yalnız idare değiştirmekle bir memleketin kurtarılamayacağı anlaşılmıştı. Gazeteler ‘Muallim Ordusu’ tabirini sık kullanmaya başlıyorlardı. Bu ordunun harbiyesi sayılan Darülmualimin’e rağbet ziyadeydi”¹³

Yukarıdaki alıntıda yer alan “Yalnız idare değiştirmekle bir memleketin kurtarılamayacağı anlaşılmıştı.” cümlesi Güntekin’in “Karanlık bir taassup ve hoşgörüsüzlük muhitinde, her şey olduğu gibi kendi halinde dururken bir kanun ile tedrisatın nasıl yapılacağına akıl erdiremedim.” sözünü hatırlatmaktadır. Bu cümleler aslında, hem romanın geçtiği dönemlerin hem de yazıldığı dönemlerin kaygısını aktarmaktadır. Her iki dönem için de tek kurtuluş yolu eğitimden geçmektedir. Çünkü cahil ve hurafe inancına sahip bir halk *Yeşil Gece*’de de ifade edildiği gibi “belki

¹¹ Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil Gece*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1995, s. 14.

¹² Age., s. 28.

¹³ Reşat Nuri Güntekin, age, s. 39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

*mezbahaya giden hayvan sürüleri gibi bilmeden âdem çukuruna doğru*¹⁴ yürümektedir.

Fransa'nın *Gerçek*'te dile getirilen 1852-1870 yılları arasındaki sorunlarıyla Meşrutiyet dönemi sonrası Türkiye'sinin sorunları arasında benzerlikler bulmak mümkündür. Bununla birlikte iki ülkede de yapılan yeniliklerin eşzamanlı olduğu da söylenebilir.

Fransa'da 9 Aralık 1905'te dini eğitim kurumları kapanmış, kilise ve devlet birbirinden ayrılmıştır. 1924 yılında ise Fransa'daki okulların karma eğitime geçmesi ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetindeki Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu (1924) arasındaki ilişkiyi gözden uzak tutmamak gerekir. Zira Fransa'nın ve Türkiye'nin karma eğitime geçişlerinde eşzamanlılık söz konusudur. Kanımızca burada en dikkat çekici olan şey, *Yeşil Gece*'nin kaleme alınış tarihinin Güntekin'in de dediği gibi söz konusu kanunun yürürlüğe girdiği tarihlere rastlamasıdır.

Yapacağımız karşılaştırmalarda hareket noktası ve ayırt edici noktalar oluşturmak amacıyla, her iki romandaki olayları tarihsel şartlar ve sorunları kısaca hatırlattık. Şimdi, romanlarda dile getirilen sorunları kahramanlar ve olaylar çerçevesinde ele alalım.

Gerçek ve *Yeşil Gece*'de birçok benzer olaylar söz konusu olsa da asıl dikkat çekici benzerlik her iki romanın da ana temasının "dini ve laik öğretim kurumları" arasındaki mücadele olmasıdır. Bu ana tema benzerliğine rağmen işlenişleri açısından iki roman da büyük farklılıklar görülmektedir. Farklılıklara rağmen gerek olayların geçtiği çevre ve gerekse roman kişilerinin özelliklerinde ilk bakışta görünmeyen benzerlikleri dikkatli bir okumayla saptamak mümkündür.

Gerçek'te geçen olaylar, Belediye Okulunun Yahudi asıllı öğretmeni Simon'un yeğeni Zéphirin'in rahip Gorgias tarafından tecavüz edilerek öldürülmesi çerçevesinde gelişmektedir.

Kilise, "dinsiz, Hıristiyan düşmanı" olarak kabul ettikleri Yahudilerden intikam almak amacıyla Simon'u suçlar. Böylece hem kendini kurtarmaya çalışır hem de kendi okullarına dışlı bir rakip olan laik eğitim kurumlarını hedef alarak halkı kendi safla-

¹⁴ Age, s. 31.

rına çekmeye çalışır. Bu iftira ve karalama kampanyasının sonucunda Simon ömür boyu hapse mahkûm olur. Ancak, bu cinayetle ilgili gerçekler romanın başkahramanı Marc ile arkadaşlarının azimli ve idealist çalışmalarıyla (Mme Duparque kuşağı, Marc'ın kuşağı, çocukların kuşağı ve torunların kuşağı olmak üzere) tam dört kuşak sonra ortaya çıkar. Cinayet olayı bütün olayların çıkış noktasını oluşturur bu nedenle Simon davasını romandan çıkardığımız zaman ortada her hangi bir olay kalmaz.

Yeşil Gece'de ise benzer olay olarak karşımıza, halkın kut-sal saydığı Kelâmi Baba türbesinin türbedarlık yapan kişinin oğlu tarafından kundaklanması çıkmaktadır. Bu olayı fırsat bilen softalar, Sarıova idadisi Fransızca ve matematik öğretmeni Nihat Bey'i türbenin yakılmasından sorumlu tutarlar. Medrese ve din adamlarının sinsice yürüttükleri kampanya neticesinde mahkûm olan Nihat Bey, bu iftiradan Ali Şahin ve arkadaşları sayesinde kurtulur. Nihat Bey de Zola'nın kahramanı Simon gibi laik düşünceli ve ilericidir. Dahası, Nihat Beyin, softaların ifadesiyle "gâvurca" yani Fransızca hocası olması, içkiye aşırı düşkünlüğü, bu nedenle düzenli bir aile yaşantısının olmaması ve kimsesiz birisi olması medresenin onu suçlamasına ve hedef almasına yeterlidir.

İki romanda da suçlanan kişilerin laik ve ilerici öğretmenler olması kanımızca olağan bir durumdur. Zira iki gerici kurumun da kendi elemanlarını suçlaması gibi bir şey söz konusu olmazdı. Kelami Baba türbesinin yanması roman içinde sıradan bir olay olarak düşünülebilir. Zira romanda verilmek istenen mesajların okuyucuya iletilmesinde önemli bir role sahip değildir. Bu nedenle, roman içinden çıkartıldığında romandaki anlatım bütünlüğü bozulmaz.

Yeşil Gece'nin temel olayı, eski bir softa olan Ali Şahin Efendi'nin Sarıova kasabasına gelmesidir. Ali Şahin gelinceye kadar kasabada her şey softaların ve medresenin elindedir. Kasaba halkı bunlara boyun eğmiş, koyu taassup ve karanlık düşüncelerin etkisi altında yaşamlarını sürdürmektedirler. Ali Şahin'in gelmesiyle söz konusu hâkim gurubun işleri bozulmaya başlar, bu da Ali Şahin Efendi'nin ve onun temsil ettiği düşüncenin softalar ve medrese ortadan kaldırılması gereken bir düşman olarak görülmesine neden olur. Ancak, softalar ve medrese bu mücadeleyi Nihat

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Efendi olayı gibi dolaylı yollardan yürütürler. Kısaca belirtmek gerekirse, Ali Şahin Efendi'nin Sarıova kasabasına gelişini roman içinden çıkardığımızda romanda olay denen bir şey kalmaz. *Yeşil Gece* bu özelliğiyle *Gerçek*'ten ayrılır. Birisinde idealist bir öğretmenin taassup ve gericiliğin hâkim olduğu bir kasabayı aydınlatmak üzere bilinçli olarak gelmesiyle, diğesinde ise haksız yere mahkûm edilen laik düşünceli bir öğretmeni kurtarma çabalarıyla ortaya çıkan bir roman söz konusudur. Ancak her iki romanda da ele alınan ana tema laik okulların ve dini okulların çatışmasıdır.

Her iki romanda çatışmanın tarafları da hemen hemen aynıdır. Bu nedenle başkahramanların mücadele etmek zorunda kaldığı kilise, medrese, tarikatlar, türbeler ve manastırlar gibi dini kurumların gerçek yüzleri St. Antoine de Padeue mezhebi, Sacre-Coeur tarikatı ve Kelâmi Baba türbesi aracılığıyla dikkatlere sunulmaktadır.

Gerçek'te St. Antoine de Padeue adlı bir azizi kullanan rahip Théodose, bilim ve eğitim yoksulu halkın gerçeklikten uzak arzu ve beklentilerini gerçekleştirme vaadiyle onların üzerinden yüklü bir kazanç sağlamaktadır. Aslında buna neden olan en büyük etken halkın çaresizlik, yoksulluk ve cahillik içinde yaşamasıdır. Zola bu soruna romanda şu cümlelerle değinmektedir:

*"Doktorların el çektiği onulmaz hastalar....vadesi gelen senetleri ödeyecek parası olmayan, bozuk malları nasıl süreceğini bilemeyen küçük esnaf; herhangi bir karanlık işe girişen, servetini ve kellesini orada bırakma tehlikesiyle karşı karşıya kalan dalavereciler; kalabalık aileli, güzellikten ve paradan nasibi olmayan kızlarına koca bulmaktan umudunu kesen anneler...ekmek parası lütfunu artık ancak bir mucizeden bekleyen zavallı yoksullar...: İstem ve çalışma yeteneğinden yoksun, olanaksız, hak edilmeyen başarıyı, mantıklı çalışma ve sağduyu koşulları dışında, üstün bir kudretten bekleyen bütün sefil kişiler, ermiş başvurabilirler, durumlarını ona açıklayabilir...onu Tanrı'nın yanında aracı gibi kullanabilirlerdi."*¹⁵

¹⁵ Emile Zola, *Gerçek*, (Çev. Nesrin Altınova) Oda Yay., İstanbul 1996, s. 112.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Belediye okulu öğrencileri Tanrı'nın kendileriyle ilgilenmesi için "ermiş Antoine'ın sadaka kutusuna iki frank atıyordu. Eğer öğrenci büsbütün ahmağın biriyse beş frank" atıyordu, "çünkü muhakkak ki ermiş Antoine daha çok zahmete girecekti".¹⁶ Tarikat toplulukları sayıca ve tüccar olmuş, kadın ve kızları karın tokluğuna çalıştırarak kazançlarına kazanç katmaktadır. Bu kazanç öylesine genişlemiştir ki, kilise artık; "her şeyi paraya dönüştürüyordu, sahte mucizeleriyle, yalancı cennetinin, kararsızlık ve kötülük inancının sürekli işletilmesiyle halkın aptallığından ve safiyetinden en ağır vergiyi kesiyordu. Milyarlık servetler sahibi, uçsuz bucaksız malikâneler efendisi olmuş, partileri satın alacak, onları birbirine düşürecek, iç savaşın yıkıntıları ve kanı ortasında muzaffer dikilecek kadar kasasını parayla doldurmuştu."¹⁷

Bu manzara karşısında Marc "eğer Fransa, onun (Kilise) tarafından öldürülmek istemiyorsa, kiliseyi öldürmenin Fransa için zorunlu"¹⁸ olduğunu hisseder ve çarpışmanın çok müthiş ve yakın zamanda başlayacağını öngörür. Nitekim bu çarpışmanın "okul alanında"¹⁹ başlayacağı da kesindir. Fransa'nın kendisine emanet edildiğini düşünen bu idealist öğretmen için ise tek umut, ülkenin "bir ucundan öbür ucuna ilkokullara giden şu halk çocukları"dır.²⁰ Marc'a göre, bu çocuklar geleceğin milletini oluşturacak hammadde bu nedenle de onları "...bilen, isteyen, saçma inaklardan, her özgürlüğün, her insan özsaygısının katili, öldürücü dinsel hatalardan kurtulmuş özgür yurttaş rolleri için eğitmek gerekiyordu"²¹ Marc onları eğitecek ve "yavaş yavaş bir gerçek milleti"²² yaratacaktır. Böylece romanın seyri değişir, kilise ve laik öğretmen arasındaki mücadele başlamış olur.

Sarıova'da da Maillebois'da olduğu gibi cahil, yoksul ve çaresiz halk batıl itikatlardan, evliya hikâyelerinden ve türbelerden medet ummaktadır. Onlara göre kendilerini yöneten hükümet değil Kelâmi Babadır. Kelâmi Babanın türbesi, Yunus Peygamberi

¹⁶ Age, s. 113.

¹⁷ Age, s. 118.

¹⁸ Age, s. 118.

¹⁹ Age, s. 119.

²⁰ Age, s. 119.

²¹ Age, s. 119.

²² Age, s. 119.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

yutan balığa ait olduğu söylenen kocaman bir kemik, Hz. Musa'ya ait olduğuna inanılan bir sopa, Hz. Nuh'un gemisinden kopmuş bir tahta, Eyüp Peygamberin fukaralığı zamanında üstüne yattığı kerevetiyle bir "tür enbiya müzesidir."²³ Türbede aynı zamanda Kanuni Sultan Süleyman ve İkinci Selim gibi Osmanlı halifeleri tarafından hediye edilmiş kıymetli eşyalar da bulunmaktadır.²⁴ Padişahların bile hürmet ettiği Kelâmi Babanın kasabalılar üzerindeki etkisini şu cümlelerle öğreniyoruz:

*"Kelâmi Babanın Sarıova'lular gözündeki değeri vardı ki bulunduğu tarafa yataklarının ayakucunu çevirmezlerdi. Halk bütün hacetlerini ondan ister, her başı sıkışan ilk önce onun mukaddes örtüsüne yüzünü sürerdi. Hükümete ve mahkemelere verilecek arzuhaller önce ona götürülür, himmeti ve yardımı rica edilirdi. Davalarını kazananlar, hapisneden çıkanlar, bir kazadan sağlam kurtulanlar ellerinde mum desteleriyle ona koşarlardı. Hâsılı, Kelâmi Baba türbesi hükümet üstünde bir hükümetti. Himmeti hazır ve nazır olsun, koca bulamayan kızlardan, şifasız dertlere uğrayan hastalardan, kiracısız evlere, müşterisi az dükkânlara kadar her işle uğraşırды."*²⁵

Görüldüğü üzere kasaba halkı cehalet ve fakirlik nedeniyle medresenin, taassubun, irticanın ve din istismarcılarının elinde oyuncak haline gelmiş, bu nedenle softaların isteklerine kolayca boyun eğmektedirler. Nitekim Marc gibi, Ali Şahin Efendide bu korkunç manzarayı görür ve henüz Sarıova'ya ayak bastığı ilk günlerde yakın arkadaşı Rasim öğretmene bu konudaki düşüncelerini ve yapmak istediklerini şöyle özetler:

"Bak şu yeşil türbe kandiline Rasim, medresenin ilim ve nur dediği şey bu sisli ışığa benzer. Hep böyle mezarları, insana kasvet ve ümitsizlik veren şeyleri aydınlatır; erişebildiği yerdeki eşyanın şeklini, rengini değiştirir her şeyi korkulu vehimler ve hayaller şekline sokar(...) Bir ışık ki sekiz on adım ötesinde

²³ Reşat Nuri Güntekin, age, s. 144.

²⁴ Age, s. 114.

²⁵ Age, s. 114.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

*yine gece vardır. Asırlardan beri nur diye hep bu ye-
şil gece'nin içinde yaşadık. Ben aydınlık diye ona de-
rim ki beş altı saat sonra doğacak gün gibi her yeri,
her köşeyi berrak bir mücevher ışığında boğar... Bu
yeşil gece'ye nihayet verecek gün bizden, yeni mek-
tep dediğimiz bu kötü, karanlık viraneden doğacak-
tır.²⁶*

Bu iki ermişin akıbeti de kül olmaktır. Nitekim birisi kundaklanarak kül olur diğeri ise yıldırım düşmesi sonucunda. Aslında bu yok oluş simgesel anlamda irticanın kaynağının yok oluşudur. Ama asıl yok oluş eğitim alanında yapılacak mücadeleyle gerçekleşecektir. Şimdi her iki romandaki irticanın hâkim olduğu okullar ve laik okullar arasındaki mücadeleye roman kahramanları çerçevesinde ele almaya çalışalım.

Her şeyden önce, iki romanın da başkahramanları arasında büyük farklılıklar olduğunu belirtmek gerekir. Marc laik bir eğitim almıştır. "Hiçbir inancı olmayan, hiçbir ibadete bağlı olmayan, her türlü dinden kurtulmuş"²⁷ birisidir. Ali Şahin ise, önce medrese eğitimi almıştır. Bu dönem II. Abdul Hamit zamanındaki medresenin, taassubun ve katı örf ve adetleri en katı olduğu bir Anadolu kasabasında geçen yıllarıdır. Ancak Ali Şahin zamanla bunlara tepki şeklinde doğan bir inkılâpçı kimliğe bürünür. Aslında *Yeşil Gece*'ye Ali Şahin'in romanı da diyebiliriz zira roman Ali Şahin'in sofuluk zamanından laik düşünceye geçişi sırasındaki yaşadığı iç mücadelesi ve sofulara karşı giriştiği savaşı anlatan bir kurguya sahiptir. Güntekin, kanımızca, Meşrutiyet döneminin ve dini kurumların o dönemdeki çarpıklıklarını gözler önüne sermek için böyle bir yola başvurmuştur.

İlk eğitimini tamlamadan kasaba medresesine gitmeye başlayan Ali Şahin, babasının ölümü üzerine medrese tahsilini sürdürmek ve "*nur-i hidayete*" ermek amacıyla İstanbul'da Somuncuoğlu medresesine gelir. Bu "*sefil kıyafetli, yeşil ve yırtık cüppeli çocuk*"²⁸ softaca ve saf düşüncelere sahiptir. Gençliğini ka-

²⁶ Age, s. 62.

²⁷ Emile Zola, age, s. 31.

²⁸ Reşat Nuri Güntekin, age, s. 12.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

ranlık bir taş odada “sarı yırtık yapraklı kitaplar okuyarak”²⁹ ve insanlar için gözyaşı dökerek geçiren ve öğrenme aşkıyla tutuşan Şahin Efendi, sadece kendi dersleriyle yetinmez, İstanbul’daki başka medreselere de gider. Anlayamadığı şeyler karşısında kendisini suçlayarak kafasındaki sorulardan kurtulmaya çalışır. Zaman geçtikçe medresenin içyüzünü ve çıkarıcılığını görmeye başlayan Ali Şahin kafasında oluşan şüpheler nedeniyle önce kendini, sonra hocalarını, sonra da halifeyi suçlar. Şüpheleri bu kadarla da kalmaz halifenin de üstüne çıkararak Tanrı’ya kadar uzanır. Böylece, büyük bir aşkla bağlı olduğu dini inançları yavaş yavaş çözülmeye başlar. Ahiret ve Tanrı gibi kavramlara karşı duymaya başladığı isyanı, ne derdini açtığı müderrisler ne de maddeciliği tenkit eden kitaplar ve yazarlar dindiremezler.

Sonunda, Somuncuoğlu medresesinden ayrılan Ali Şahin Efendi Darülmualimin’e girer ve ilkokul öğretmenliğine **Yeni Bir Din Gibi** bağlanır. Medrese’de boşa geçirdiği yılları öğrenme aşkıyla doldurmaya çalışır. Hem medrese hem de Darülmualimin eğitiminden geçmiş olmanın verdiği tecrübeyle laik bir eğitim vermek için softaların hâkim olduğu Sarıova’ya gönüllü olarak gider.

Reşat Nuri, Sarıova öncesinde medrese ve mektep karşıtlığını Ali Şahin’i değişim süreci içinde ve kahramanın bakış açısıyla gemi yolculuğu ve eski medresesini ziyareti sırasında anılarını canlandırarak okuyucuya aktarır.

Medrese eğitimi gören bu “alîl, ebleh mütereddî yarı meczup çocuklar”³⁰ “kimi açlıktan, beden sefaletinden yıpranmış, yeşilimsi bir renk bağlamış kimi damızlık boğalar gibi kaygısızlıktan gamsız, kasavetsiz yiyip içip uyumaktan cilalanmış gibi parlak kırmızı... Dar, geriye kaçmış, ileri fırlamış biçimsiz alınlar, enfiyeden delikleri büyümüş biçim biçim burunlar... Fakat hepsinde kenarları tıraşlı çember sakalları”³¹ ile “karlı havalarda yiyecek aramak için şehirlere inen aç kurtlar”³² benzenmektedirler. “Sırf kendilerini yaşatacak bir zanaat elde etmek için esnaf

²⁹ Age, s. 25.

³⁰ Age, s. 24.

³¹ Age, s. 21.

³² Age, s. 24.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

çıraklığına girer gibi"³³ "korkunç bir heyula sürüsü halinde"³⁴ medreseye girmiş olan bu softalarca dünya, ahiret ve Tanrı kavramları alıntıda olduğu gibi açıklanmaktadır:

"Karalar ve denizlerin üstünde kubbe biçiminde bir büyük tavan, onun üstünde çivi çivi çakılmış yıldızlar ve altında insan sürüleri... Her birinin iki omzunda iki hafiye melek oturmuş durmadan ne yaptıklarını, ne düşündüklerini yazıyor, sonra bunların hepsinin üstünde kullarını bu jurnallere göre keyfince asıp kesen, mesela kadınlar sokaklarda yüzlerini açıyor diye tarlalara dolu, şehirlere taş yağdıran çatık yüzlü Tanrı... Günah işleyenleri yakmağa mahsus bir ocak ki bir deliği açık kaldığı zaman yeryüzü sıcaktan kaovruluyor, bir Cennet ki içinde İstanbul çarşıları gibi yiyecek içeceğe dair yok yok; yalnız şu farkla ki orada alışveriş parayla değil. Allah'ın sevgili kulları diz dize oturmuş gece gündüz dua ve ilahi okumakla meşgul; ara sıra ibadete fasıla vererek çeşit çeşit nimetten yiyorlar; huriler, gılmanlarla sefa sürüyorlar..."³⁵

Ali Şahin'in bu içsel mücadelesinde mektep ve medrese, mektepli ve medreseli arasında karşılaştırma yapan Güntekin, kurtuluş savaşı sonrasında da softaların işlerini hala yürüttüğünü ve idealist insanların bile bunların elinde oyuncak haline geldiğini vurgulamak amacıyla kahramanını düş kırıklığına uğratar. Zira bir zamanlar kendisine karşı savaşan softaların lideri Hafız Eyüb sarığını, cübbesini çıkarmış yerine "melon şapka giymiş" yeni "Maarif Müdürü üzerinde de nüfuz sahibi olmuştur"³⁶ Hafız Eyüb, Ali Şahin'i müdüre vatan haini olarak tanıtmıştır. Bu nedenle de müdür tarafından vatan hainliğiyle suçlanarak okuldan kovulmuştur.³⁷ Dahası softalara karşı mücadele verdiği dönemlerde kendisine düşman olan, gazetelerde laik eğitim ve kendisi hakkında zehir zem-

³³ Age, s. 20.

³⁴ Age, s. 24.

³⁵ Age, s. 20.

³⁶ Age, s. 221.

³⁷ Age, s. 222.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

berek yazı yazarlar ve işgal sırasında Sarıova'yı en ön saflarda terk eden kişiler savaş sonrasında yine köşe başlarını kapmışlar ve eski durumlarını korumayı bilmişlerdir.³⁸

Romanın bu bölümlerini okurken Güntekin'in "*İnkılâp için dua eden, nutuk söyleyen çehrelerden birçoklarının mazlum, tatlı maskeleri arkasından çıkacak maskeleri düşündüm*" sözünü göz önüne aldığımızda yazarın yeni kurulmuş Cumhuriyet'i nele-
rin beklediğini açıkça gösterdiği görülmektedir. *Gerçek* romanında ise böyle bir durum söz konusu değildir. Zira Zola düşlediği şey-
leri gerçekleştirmiş herkes hak ettiği yere gelmiştir. Bu nedenle *Ye-
şil Gece* sonu açısında da *Gerçek*'ten ayrılmaktadır.

Zola, çağdaş düşüncenin ve pozitif ilimlerin karşısında en büyük engel olarak gördüğü kiliseyi Marc ve arkadaşları aracılı-
ğıyla eleştirirken, çağının olumsuz şartları altında gözler önüne se-
rilen bu çatışma, aslında bir bakıma ihtilal sonrası Fransa'daki so-
runlara ışık tutar niteliktedir.

Gerçek'te Zola da, kiliseyi çağdaş düşüncenin ve pozitif ilimlerin karşısında en büyük engel olarak gördüğü için Marc ve arkadaşları aracılığıyla onun iç yüzünü ortaya koymaya çalışır. Romanda göstermeye çalıştığı bütün çarpıklıklar ve olumsuz şart-
lar bir bakıma ihtilal sonrası Fransa'daki sorunlara da ışık tutar niteliktedir. Gerçekten de, Cumhuriyetçilerin toplumu kaynaştır-
mak ve ihtilalin açmış olduğu yaraları sarmak için "*kendisini bile boğmak isteyen baş kaldıranlara bile*" gösterdiği hoşgörüden yararlan-
an irtica, "*yeraltından ilerlemeye devam eder... Cizvitlerin, Dominikenlerin daha başka tarikatların okulları yavaş yavaş yönetimi, orduyu öğrencileriyle doldurmaktadır*". "*Kilisenin adamları, hükümet örgütünün en iyi meokilerine yerleşmiş, ülkenin geleceği, gelecekteki halkı, köylüleri, işçileri, askerleri öğretmen papazların baskısı altında*"³⁹ dır. Bu nedenle ülkenin geleceği tehlike altındadır. Kurtuluş ise yalnızca geleceğin halkı olacak çocuklara gerçeği öğretmektir. Ay-
rıca "*yarının özgür, mutlu milleti için karma okuldan daha uygun ve daha güçlü bir şey*"⁴⁰ yoktur. Bu nedenle Zola kilise ve laik okulu karşı karşıya getirir ve özgür düşünceli bir halkın var olma sava-

³⁸ Age, s. 222-223.

³⁹ Emile Zola, age, s. 111.

⁴⁰ Age, s. 157.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

şını gözler önüne serer. Aslında bu mücadelenin geçtiği Maillebois kasabası gerçekte Fransa'da da yaşanan bu savaşın en küçük karesini oluşturmaktadır. Zira Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren zorunlu ve laik eğitime papazların ve tarikatların da etkisiyle yeterince ilgi gösterilmemiş, zaten kimi laik okullardaki öğretmenle de gelecek kaygılarından dolayı papaz yanlısı olmuşlardır. Bu nedenle kilise ve tarikatlar kendi okulların dışında ele geçirebildikleri laik okullarda da hâkimiyetlerini kurmuşlardır.⁴¹

Her iki romandaki çatışmalar eğitim kurumları arasında geçmesine rağmen, aslında Fransa ve Türkiye'nin bütün kurumları da aynı çatışmanın içindedir. Zira, medrese ve Kilise'nin temel amaçları ülkeyi hatta dünyayı fethetmektir. İki yazar da romanlarında bu fetih düşüncesini simgeleyen sancak, bayrak, ordu gibi terimleri ön plana çıkartarak vurgulamaktadırlar.

*Gerçek'te "Fransa, Katolik büyük devletlerin sonuncusu" olduğu, "katolikliği dünyaya zorla kabul ettirmek için gerekli insan ve para(nın), sadece" Fransa'da olduğu, bu nedenle de "Roma Katolik kilisesinin son yüce savaşa girişmek için" bu ülkeyi seçtiği vurgulanmaktadır.*⁴² Bu doğrultuda, Kilise, "*Büyük Fransız İhtilaline, özgürlük ve adalet ruhuna karşı*"⁴³ Fransa'da büyük bir hakimiyet savaşına girişmiştir. "*Önce, ustaca tezgâhlanan din okullarındaki öğretim, geleceğin çocuk yoluyla ele geçirilmesi*"⁴⁴ düşüncesiyle laik okullara karşı birçok tarikat ve kilise okulu açılmış nihayetinde "*orduda, adliyede, yönetimde, politikada, bütün yüksek mevkiler (onların) yetiştirdiği, eğittiği kişilerin eline*"⁴⁵ geçmiştir. Bir "*öğretmenin Sacré-Coeur tarikatının bayrağını taşıması*", "*muzaffer bir marş" eşliğinde "sivil idarenin bu tarikatın ulusal bayrağının altında toplanması", "yeryüzünde gücün ve iktidarın tek temsilcisi kilisenin"*⁴⁶ Fransa için büyük emeller beslediğinin göstergesidir. Zira "*bütün bucaklar bu kasabanın açtığı çizgiyi izleyecek ve bütün vatan pek yakında*

⁴¹ Age, s. 118.

⁴² Age, s. 116.

⁴³ Age, s. 117.

⁴⁴ Age, s. 117.

⁴⁵ Age, s. 117.

⁴⁶ Age, s. 170.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kendini Kutsal Yüreğe teslim edecektir.”⁴⁷ Üstelik “Fransa, İsa’nın bayrağı haline gelen (bu tarikatın) ulusal sancağına tapmakla yer-yüzündeki imparatorluğuna kavuşacaktır”⁴⁸

Yeşil Gece’de de durum hemen hemen aynıdır. Özellikle 31 Mart isyanının ardından taşralardaki faaliyetlerine devam eden irticanın fetih düşüncelerini “yeşil gece, yeşil ordu, yeşil sancak” gibi terimlerle ön plana çıkarmaktadır. Medrese öğrencilerinin eğlenirken bile, gülmeden uzak “korkunç ihtilal kalabalığı gürültüsüne benzer seslerle”⁴⁹ eğlendiklerini betimleyen Güntekin, Ali Şahin’e “Bir gün *yeşil bayrağın* ardından *cihanın dört köşesini istilaya gidecek yeşil ordunun* gönüllüleri bu adamlar mıydı?”⁵⁰ diye düşündürerek okuyucuya yeşil ordu gönüllülerinin iç yüzlerini ortaya koyar. “Yeşil ordu” “yeşil gece” ve “yeşil sancak” ifadeleri romanın hemen hemen bütün bölümlerinde yer almaktadır. Zira Ali Şahin’e göre “zavallı memleket, asırlardan beri yeşil bir gece içinde yaşamaktadır” “Anadolu’da fikirlerin geri, insanların sefil kalması, işlerin fena gitmesi hep bu yüzdendir”.⁵¹ Memleketin iptidai mekteplerini gezen Ali Şahin “bu okulların da medresenin parçasından başka bir şey olmadığını görmüştür”.⁵² Sonra, burada okuyan “çocuklar büyüyecek, babalarının, büyük kardeşlerinin yerini alacak”. Ancak “kafa cihetinden onlardan kıl kadar farkları olmayacak (...), zararlı otlar gibi oldukları yerlerde büyüyüp kuruyacaklar yahut... koyun sürüleri gibi gayesiz ölüme sevkedilecekler”⁵³ dir.

Görüldüğü üzere iki kahramanın, daha doğrusu iki yazarın da kaygıları aynıdır. Ülkede eğitim alanında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu yeniliklerin birden bire gerçekleşmesi de zordur. Özellikle, ülke yönetimi ve halk üzerinde hükümranlık kurmuş irtica gurupları ve onların düşünceleriyle yetişmiş üstelik bu uğurda gönüllü askerlik yapan insanlara rağmen yenilikleri uygulamaya koymak ve sağlıklı bir şekilde yürütmek zaman gerektirmektedir. Aslında her iki romanda da verilmek istenen mesaj

⁴⁷ Age, s. 171.

⁴⁸ Age, s. 171.

⁴⁹ Reşat Nuri Güntekin, age, s. 21.

⁵⁰ Age, s. 21.

⁵¹ Age, s. 38.

⁵² Age, s. 38.

⁵³ Age, s. 38.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

budur. Nitekim Zola'nın kahramanı Marc, tam dört kuşak sonunda hedefine ulaşırken, Güntekin'in kahramanı Ali Şahin romanın sonunda "*Çok doğru söylemişler... İnkılâp denilen şey bir günde olmuyor*"⁵⁴ bizim tespitimizi doğrulamaktadır. Sonuç olarak, her iki roman benzer nedenlerin sonunda, benzer sonuçların ortaya çıktığı dönemlerde ve benzer sorunları dile getirmektedir.

Batılılaşmanın gereği olarak günlük hayatımıza çevirilerle giren ve sonrasında yıllarca İstanbul'un zengin ailelerinin yaşantısını konu alan roman, Reşat Nuri Güntekin'le Anadolu'ya inmiş, Anadolu insanının duygularına, korkularına ve beklentilerine tercüman olmuştur. Güntekin, *Yeşil Gece* romanıyla da İnkılâbın sadece kanunlarla gerçekleşemeyeceğini tarihi gerçeklerden hareketle ortaya koymuştur. Kimi eleştirmenlerin bu romanın Atatürk'ün "*Bana yobazlığı eleştiren bir roman yaz*"⁵⁵ sözü üzerine yazıldığını söylenmesine karşın, kızı Ela Güntekin'in bir mülakatta babasının dini yaşantısı ile ilgili bir soruyu: "*Yeşil Gece kitabını biliyorsunuz. Ondan başka söyleyecek bir şeyim yok*"⁵⁶ diye yanıtlaması, kanımızca *Yeşil Gece*'nin bir ısmarlama roman olmadığını bilakis, yazarın Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle İnkılâplarla ilgili kaygılarını dile getirmek için kaleme aldığının ispatıdır.

Zola'nın ardından şimdi de Güntekin ve Balzac'ın iki romanı arasındaki benzerlikleri ortaya koymaya çalışalım. Ancak yine yapacağımız tespitlerin temellendirilmesi açısından küçük hatırlatmalarda bulunmamız gerektiğine inanıyorum.

Güntekin, hazırladığı Fransız Edebiyatı Antolojisi'nin üçüncü cildinde Realist Roman Bölümünü tamamen Balzac'a ayırmıştır. Yine aynı antolojide *Père Goriot*' dan, "*Baba Goriot'un ölümü*", "*Baba Goriot'un cenaze alayı*" başlığıyla çeviriler yapmıştır. Ayrıca "*Honoré de Balzac'dan Seçmeler*" (*Grandeur et Décadance de César Birotteau, Eugénie Grandet, Le Père Goriot*) başlıklı çevirisi Devlet Matbaası tarafından 1927 yılında yayınlamıştır.

⁵⁴ Age, s. 223.

⁵⁵ Birol Emil, age, s. 213.

⁵⁶ Cemal Kalyoncu, "*Çalikuşu Ailesi*", *Aksiyon*, 20 Nisan 2002.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Romanlarında kendi evrenini yaratan Balzac, okuyucuya bu kurgusal evreni yine kendi yarattığı özel bir dille sunar. Bu nedenle okuyucunun, kurgusal evrende olup bitenleri çözümleyebilmesi için bedensel göstergelerden ibaret olan ve “tıpkı dil gibi kendine özgü yasaları ve eklemeleri bulunan bir dizge oluşturan.”⁵⁷ Balzac dilini bilmesi gerekir. Zira “beden her şeyden önce bir anlam burcu olarak belirir” Balzac evreninde. Bu anlam burcu “bağlandığı insanın derin varlığını, gizli öyküsünü.... anlatır”.⁵⁸ Bu nedenle insan betimlemeleri “derin bir bedenbilimsel anlamı ortaya çıkarmaya yönelik seçimden doğar”⁵⁹ İnsan portresi çiziminde ve biçimsel özelliklerin seçiminde “kafatasıbilimi”ni (phrénologie) yaratan Alman Doktor Gall ile bugünkü kriminolojinin çıkış noktası olan “yüzbilimi”ni (physionomie) ve “bedenbilimi”ni (physiognomonie) yeniden canlandıran İsveçli Lavater’ın çalışmaları, Balzac’a öğretilmeli bir anlatım ve yöntem kazandırmıştır. Yazar, roman kişilerinin gerçek doğasının keşfedilmesi için, bu bilimlerin ilkelerinden hareketle kendi içinde oluşturduğu özel bir sistemle beden dilinin alfabetini oluşturur.

Bu kısa hatırlatmanın ardından *Bir Kadın Düşmanı* ve *İki Yeni Gelinin Anıları*’ndaki başkahramanları Balzac’ın roman karakteri yaratma ölçütlerine göre ele almaya çalışalım.

***Bir Kadın Düşmanı*’nı Balzac’ın Beden Diliyle Okumak**

Güntekin’in ilk ve tek mektup türündeki romanı *Bir Kadın Düşmanı* gerek anlatı tekniği açısından gerekse roman kişileri açısından dikkat çekici bir yapıya sahiptir. Romanın başkahramanları, İstanbul’da yetişmiş, her gittiği yerde güzelliği ve eğlence düşkünlüğüyle ön plana çıkan ve aynı zamanda bir Paşa kızı olan Sara ile orta halli bir ailenin çocuğu olmasına rağmen çirkinliği nedeniyle ailesi ve toplum tarafından dışlanmış, bu nedenle de topluma karşı kendine özgü savunma biçimleri geliştirmiş, kimilerinin kayabalığı, kimilerinin de Homongolos diye adlandırdığı ama gerçek adı Ziya olan genç bir sporcudur. Roman aslında

⁵⁷ Tahsin Yücel, *İnsanlık Güldürüsünde Yüzler ve Bildiriler*, Yapı Kredi Yay. İst. 1997, s. 24.

⁵⁸ Age., s. 23.

⁵⁹ Age., s. 40.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Homongolos'un hayat hikâyesidir. Yazar bunu iki farklı bakış açısıyla Homongolos'u okuyucuya sunmaktadır. Birincisi Sara ve toplumun gözüyle, ikincisi ise kendi kaleminden tanıdığımız bir Homongolas Ziya'dır.

Sara'nın ve toplumun gözündeki Ziya, Balzac'ın beden dilini andıran bir biçimde tasvir edilmektedir. Özellikle bedeninin üst bölümleri çok ince bir tasvirle anlatılmaktadır. Bu bölümdeki tasvirlerle ikinci bölümdekileri bir araya getirdiğimizde Balzac beden dilindeki karakteristik özellikleri bulmamız mümkündür.

İki Yeni Gelinin Anıları'nda anlatılanlar da Louise'in hayat hikâyesi gibidir. Ancak gerek Louise gerekse onun evlendiği erkeklerin; Felipe Henarez ve Gaston'un tasvirlerini incelediğimizde *Bir Kadın Düşmanı* ile olan benzerliği gözden kaçmamaktadır. Louise'in Sara ile Henarez'in Homongolos ile gerek bedensel gerekse kişilik açısından büyük benzerlikler göze çarpmaktadır.

Balzac'ta insan bedeninin üst bölümlerinin genişlik ve çıkıntılarının tinsel bir gücün varlığına tanıklık ettiği, alt bölümlerinin genişlik ve çıkıntılarının özdeksel güç göstergeleri olduğu⁶⁰ göz önüne alındığında Reşat Nuri Güntekin'in yarattığı Homongolos ile Balzac'ın Felipe Henarez tipleri benzer özellikler taşımaktadır. Örneğin her ikisinin de **alını çıkıktır**:

*"Onun altına Avrupalı'nın biraz çıkık alını yapıştır"*⁶¹

*"Alını pek çıkık"*⁶²

Çıkık alını, Balzac evreninde, "bir su kafalınunki değilse, her zaman üstün ya da güçlü bir varlığı belirtir."⁶³ Ayrıca "alını, Balzac insanında en değerli olan şeyin, yani istemin, yaratıcı usun kaynağı olan iç gücün yoğunlaştırıldığı ayrıcalıklı yer olarak tanımlanır. Bunun sonucu olarak, belli bir üstün nitelik taşıyan, do-

⁶⁰ Age., s. 79.

⁶¹ Reşat Nuri Güntekin, *Bir Kadın Düşmanı*, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul 1973, s. 45.

⁶² Honoré de Balzac, *İki Yeni Gelinin Anıları*, Görsel Yay., (Türkçesi :Ataç), İstanbul 1993, s. 61.

⁶³ Tahsin Yücel, age., s. 84.

layısıyla istemli ve akıllı olan tüm varlıklar, alınlılarının genişliği, çıkıklığı ve az çok köşeli olmasıyla seçilirler".⁶⁴

Gerek Felipe gerekse Homongolos liderlik özelliklerine sahiptirler. Birisi Duc'tur diğeri sporcuların hakiki reisidir. Gururlu, güçlü ve özverili kahramanlardır. Louise de Chaulieu ile İspanya büyük elçiliği birinci kâtibi arasında geçen konuşma bize Felipe'in tinsel açıdan güçlü ve özverili birisi olduğunu göstermektedir:

Elçilik başkâtibi Felipe'in geçmiş yıllarda yaptığı güzel şeylerden bahsederken Louise araya girer ve şunu söyler:

*"Bu büyüklüğü gösterirken de hiç şüphesiz gene pek tabii bir şey yapar gibi hareket etmiştir."*⁶⁵

Felipe'in yaptıkları yabana atılacak türden değildir. İspanya kralı bütün servetini alır ve onu idama mahkûm eder. Bütün her şeyini geride bırakıp Fransa'ya sığınır. Evleneceği kızla kardeşinin birbirlerini sevdiğini öğrendiğinde yine soğukkanlılığını korur. Onların evlenmeleri için mektup yazar.

Louise de Chaulieu, Felipe'in fiziksel ve tinsel gücünü aynı anda dile getiren betimlemesiyle mükemmel bir insan olduğunu dile getiriyor:

*" Sanki sıçrayan bir Afrika aslanı! Zaptediyor ama ne ateş! ne inanç! ne samimilik!...Bu adam hem yüce bir adam, hem de insana rikkat veriyor, hem saf hem de dev gibi."*⁶⁶

Homongolos'daki fizik ve tinsel gücü inceldiğimizde, Felipe'de elde ettiğimiz sonuçlara ulaşırız:

*"Fakat vücudunun hareketlerinden kaplan gibi kuvvetli ve sert bir insan olduğu anlaşılıyordu"*⁶⁷

Her iki kahramanın fiziksel betimlenmesinde asaletin ve gücün sembolü hayvanların kullanılması, özellikle de bu örneklemelerin eylem planında olması dikkat çekicidir.

⁶⁴ Age., s. 84.

⁶⁵ Honoré de Balzac, age., s. 99.

⁶⁶ Age., s. 104.

⁶⁷ Age., s. 104.

Çirkinliği nedeniyle duygusuz ve katı yürekli olarak tanı-
nan Homongolos aslında iyi yürekli ve aşkın ne olduğunu gayet
iyi bilen bir adamdır. Örneğin, arkadaşı Necdet savaşta yüzünden
feci halde yaralanır. Nişanlısı Remide onu ziyarete gelir. Fakat
Homongolos Necdet'i "korkunç, çirkin ve yara haline gelen yanık çeh-
resiyle" göstermez. Çünkü "bir genç kızın pürhayâl gözleri çirkin bir
maskenin altında saklı güzel ruhu görmeye muktedir" olmadığını gayet
iyi bilmektedir. Zira Remide Necdet'in "yüzünün korkunç yarasını
gördüğü zaman korku ile hatta belki de istikrah ve nefretle feryat edecek,
ellerini yüzüne kapayacaktır". Necdet "belki bu hareketi görecektir teselli-
siz" ölecektir. Remide Necdet'i bu halde görmediği için, onu "ha-
yalinde bir kat daha güzelleştirmiştir."⁶⁸ Remide bugün evli ve mutlu
olsa da Necdet'i hâlâ sevmektedir. Homongolos bir aşkın feci bir
şekilde sona ermesine engel olmak için kendisine "alçak, kalpsiz ve
zalim"⁶⁹ denilmesine razı olmuştur. Bu ruh güzelliğine ve inceli-
ğine sahip bir insanın yapabileceği bir davranıştır.

Göz, Balzac için, insan yüzünün en anlamlı öğelerinden bi-
ridir: devinim ve anlatım zenginliğiyle yüzün tüm öteki öğelerin-
den ayrılır.⁷⁰ Fakat gözün taşıdığı anlam kirpik ve kaşlarla ancak
bütünlük sağlamaktadır. Örneğin bir kahramanın "badem gibi çe-
kik" gözlerinin üstüne "Çinli fırçasıyla çizilmiş kaşlar"⁷¹ yerleştirir.
Yani dikkati gözlere çekmek için kaşlar ve kirpikler aracı olarak
kullanılır. Felipe ve Homongolos'un gözlerini incelediğimizde de
aynı özelliklere rastlamak mümkündür:

"Sonra Çinlilerin, Japonların uçları havaya kalk-
mış kaşlarını badem gibi çekik gözlerini tak..."⁷²

"O güzelim Çinli gözleriyle bir an bana baktı."⁷³

"Gözlerine gelince hem kadife hemde ateş."⁷⁴

"Kalın kaşları birbirine birleşmiş."⁷⁵

⁶⁸ Reşat Nuri Güntekin, age., s. 117.

⁶⁹ Age., s. 116.

⁷⁰ Tahsin Yücel, age., s. 55.

⁷¹ Age., s. 56.

⁷² Reşat Nuri Güntekin, age., s. 45.

⁷³ Age., s. 50.

⁷⁴ Honoré de Balzac, age., s. 60.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

“...bu adamın gözleri hiç şüphesiz dünyanın en güzel gözleri.”⁷⁶

İki kahramanın da kaşları dikkati çeken bir görünümüne sahiptir. Birisi yukarıya kalkık diğeri ise kalın ve birbirine birleşmiştir. Her iki yazar da böylelikle dikkatleri kahramanların gözlerine çekmektedir. Gözlerin güzel olması, ruh güzelliğinin göstergesidir. Ateş ve kadife gözler de aynı anlam yükünü taşımaktadır. Ateş tutkuyu, tinsel gücü, yaratıcılığı ve aşkı, kadife ise tinsel güzelliği çağrıştırmaktadır.

Balzac'ın yarattığı roman kişilerinde “yüzlerin öteki çizeleri (hatları)de gözleriyle yarışır gibi görünür”⁷⁷. Diğer çizeler çene, dişler ve dudaklardır. *Illusions perdues/Sönmüş Hayaller eserinde* “Lucien de Rubempré'nin ‘yumuşak kalkık’ ve ‘kısa’ çenesine ‘benzersiz bir soyluluk’ işlenmiştir.”⁷⁸ Ayrıca yine aynı kahramanın “güzel dişlerle daha da güzelleşen mercan kırmızısı dudaklarında hüznü meleklerin gülmesi dolaşır”⁷⁹. Homongolos iri kemikli yırtıcı çenesi ve garip ağzı ile bir balığa benzetilmekle birlikte dişlerinin güzelliğiyle bütün dikkatleri üzerine çekmektedir:

“İnsan, bir dizi sağlam ve güzel insan dişi görününce âdeta hayret ediyor.”⁸⁰

Felipe'in de dişleri güzeldir ve inciye benzetilmektedir:

“Miss Griffith de bana kara saçlarının, ince gibi dişlerinin güzelliğini gösterdi”⁸¹

Çirkin olan bir insanda güzel dişlerin olması Balzac evreninde tinsel güzelliğin göstergesidir. Dişlerin biçimi,... iyilik ya da kötülük derecesini daha iyi vurgular: söbe biçimli (oval), saydam ve küçük dişler yürek arılığını, iyilik ve ülküselliği dile getirir.⁸²

⁷⁵ Age., s. 61.

⁷⁶ Age., s. 60.

⁷⁷ Tahsin Yücel, age., s. 56.

⁷⁸ Age., s. 56.

⁷⁹ Age., s. 56.

⁸⁰ Reşat Nuri Güntekin, age., s. 46.

⁸¹ Honoré de Balzac, age., s. 61.

⁸² Tahsin Yücel, age., s. 89.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Dışlerin dışında el ve ayaklar da aynı anlamın simgeleridir. Yani ellerin ve ayakların güzel görünümü, küçüklüğü, temizliği vs. tinsel açıdan güzelliği ve derinliği simgelemektedir. Homongolos elleri "biçimli ve nazik, Felipe'in "elleri yüzünden beyazdır":

"Ellerine, ayaklarına adeta küçük denebilirdi."⁸³

"Homongolos'un inanılmayacak kadar küçük ve güzel elleri var. Diyebilirim ki onda insana benzeyen yegâne şey bu biçimli ve nazik elleridir."⁸⁴

"...ama bizim hoca kendine iyi bakıyor elleri yüzünden beyaz"⁸⁵

Kısa ya da orta boylu Balzac kişileri genellikle güçlü ve kararlı varlıklardır.⁸⁶ Kahramanlarımızı boy açısından ele aldığımızda da birbirlerine benzediklerini görürüz:

" Halbuki, o, orta boylu, hatta ortadan da biraz kısa bir adamdı."⁸⁷

"...kısa boylu çirkin bir adam."⁸⁸

Louise'in ikinci kocası şair Gaston'da "erkil, istemli bütün erkekler gibi orta boylu"⁸⁹ dur. Ayrıca "hendekleri yırtıcı bir hayvan hafifliğiyle"⁹⁰ atlamaktadır. Dışleri de "gayet güzel"⁹¹dir.

Balzac evreninde insanların yüz renkleri "söz düzeyinde bir görsel dilin kurucu öğelerinden olmakla birlikte"⁹², iç dünyanın aydınlatılması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ancak burada kırmızı ile ak, solgun oldukları zaman, 'içgüdüsel' bir kapanımı belirtir, daha koyu bir renk olan 'esmer'se, çoğu kez 'düşünsel' kö-

⁸³ Reşat Nuri Güntekin, age., s. 45.

⁸⁴ Reşat Nuri Güntekin, age., s. 45.

⁸⁵ Honoré de Balzac, age., s. 61.

⁸⁶ Tahsin Yücel, age., s. 80.

⁸⁷ Reşat Nuri Güntekin, age., s. 45.

⁸⁸ Honoré de Balzac, age., s. 61.

⁸⁹ Age., s. 260.

⁹⁰ Age., s. 260.

⁹¹ Age., s. 261.

⁹² Tahsin Yücel, age., s. 169.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kenlidir.⁹³Kırmızı rengin özellikle de “zor bir durumda bir gizlenme isteğinin gerçekleşmesi olarak kesinlenmesi⁹⁴ bize Homongolos’un özellikle kadınlardan kaçmasının nedenini izah ediyor. Homongolos’un kadınlarla konuşurken alaycılığı, sıra dışı insanların yapabileceği şeyleri yapması ve kadınlardan sürekli kaçışı aslında çirkinliğin onda bıraktığı kaçma duygusudur. Arkadaşı Necdet’e yazdığı mektupta çirkinliği nedeniyle herkesin ona tiksintiyle ve hayvana bakar gibi baktıklarını, ailesi tarafından bile dışlandığını anlattıktan sonra şunları söylemektedir:

“Öyle zamanlar oldu ki bahçede arkadaşlarının zulmünden kurtulmak için, kertenkeleler gibi, duvar kovukları içine, merdiven altlarına saklandı.”

Görüldüğü üzere çocukluğundaki saklanma biçimi değişmiş yerine insanlara karşı alaycı yaklaşarak çirkinliğini gizleme şekline dönmüştür. Kısacası insanlar arasında yalnız yaşamaktadır.

Balzac evreninde “her türlü hayvan, hatta canavarımsı hayvan imgeleri söz konusudur. Bir adım daha attık mı ‘meyva – kadınlar’ ve ‘bitki adamlar’ arasında buluruz kendimizi.⁹⁵ Reşat Nuri Güntekin Homongolos’la kaplan, maymun, canavar ve kaya-balığı ile benzerlik kurarken, Balzac, Felipe ile aslan, canavar ve sincap arasında bir benzerlik kurmaktadır. Her iki yazar da kahramanlarını betimlerken hareketleri ya da kişilikleri açısından ele alarak bu benzerlikleri kurmaktadır:

“Homongolos bir maymun gibi ağaca tırmanmaya başladı”⁹⁶

“O şimdi maymun gibi daldan dala geçerek ağacın öbür ucuna doğru gidiyordu”⁹⁷

“Kaya balığını görmedim amma Homongolos’un arkaya kaçan yassı şakakları ve ağzı hakikaten garip bir balığa benziyor”⁹⁸

⁹³ Age., s. 169.

⁹⁴ Age., s. 169.

⁹⁵ Tahsin Yücel, age., s. 67.

⁹⁶ Reşat Nuri Güntekin, age., s. 61.

⁹⁷ Age., s. 62.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

“...bizim İspanyol, caddedeki sıra ağaçlardan birinin tepesine *sincap gibi* tırmanmış...”⁹⁹

Gerek Felipe ve gerekse Homongolos'un fiziksel olarak güzel ve çirkin olan yerleri aynıdır. Balzac'ın bedenbilimi metoduyla kişilik çözümlemesi yaptığımızda da yine aynı sonuca varıyoruz. Her iki kahraman da liderlik özelliklerine sahiptir. Felipe bir Duc'tur, Homongolos da sporcuların hakiki reisidir. İkisi de çok zeki ve gururlu insanlardır.

Bu kadar benzerliklerin olmasına rağmen Güntekin'in kahramanlarını belli bir sistem çerçevesinde yaratmadığı ve bu nedenle de bedenbilimsel bir kaygı taşımadığı söylenebilir. Zira romanlarının geneline bakıldığında onun çirkin-güzel karşıtlığını zaten sıkça ele aldığı görülmektedir. Hatta insan tasvirlerini ne kadar ayrıntılı yaptığını da *Miskinler Tekkesi*'nde görmek mümkündür.

Bu nedenle romanlarının Balzac ve Zola romanlarına benzerliklerine rağmen Güntekin'in kendine özgü yazı tekniği ve kendine özgü konu işleyişi açıkça görülmektedir. Özellikle *Bir Kadının Düşmanı*'ndaki simetrik anlatım tarzı romana ayrı bir özellik katmıştır. Aynı olayları iki farklı bakış açısıyla ele alması romana özgünlük katmıştır. Oysa ki bu simetrik anlatımı Balzac'ın romanında görememekteyiz.

Sonuç olarak Reşat Nuri Güntekin'in yazarlık mayası, babasının son derece zengin kütüphanesinin rafları arasında Dünya klasiklerini okuyarak atılmıştır. Ancak bu maya onun sanat hamurunu ekşitmemiş bilakis kabartmış ve olgunlaştırmıştır. Böylece, okuyucuya usta Fransız yazarların yazdığı romanların tadında Anadolu romanları sunmuştur.

⁹⁸ Age., s. 46.

⁹⁹ Honoré de Balzac, age., s. 97.

KAYNAKÇA

- ...*Reşat Nuri Güntekin'le Bir Konuşma*, Varlık, S. 387, 1 Ekim 1952.
- BALZAC Honoré de, İki Yeni Gelinin Anıları, Görsel Yay., (Türkçesi :Ataç), İstanbul 1993
- BAYDAR Mustafa, Reşat Nuri Güntekin Anlatıyor, *Varlık*, S. 416, 1 Mart 1955
- EMİL Birol, Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984
- ENGİNÜN İnci - KERMAN Zeynep, Türkçe'de Zola Tercümelemleri ve Emile Zola Hakkında Yazılar Bibliyografyası 1885-1973, *İst. Üniv. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. XXII, İstanbul 1977, s.243-265
- GÜNTEKİN Reşat Nuri, Bir Kadın Düşmanı, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul 1973
- GÜNTEKİN Reşat Nuri, Yeşil Gece, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1995
- KALYONCU Cemal, "Çalılıkuşu Ailesi", *Aksiyon*, 20 Nisan 2002
- MORAN Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, *İletişim Yay.* İstanbul 1991
- YALÇIN Alemdar, Sosyal ve Siyasal Gelişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı, Günce Yayınları, Ankara 1998
- YÜCEBAŞ Hilmi, Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri, İstanbul 1957
- YÜCEL Tahsin, İnsanlık Güldürüsünde Yüzler ve Bildiriler, Yapı Kredi Yay. İst. 1997
- ZOLA Emile, *Gerçek*, (Çev. Nesrin Altınova) Oda Yay., İstanbul 1996.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*